

Kõrgem teadvus:

TÄIUSLIK SAMADHI

Peetud loengutes oleme järginud, vähemalt oma kujutluses, Buddha Õilsat Kaheksaosalist Teed ja selle tee kaheksanda ja viimase astmega jõuame oma pika matkaga lõpule. Selle tee viimane osa on *samyak-samadhi* (paali k. *samma-samadhi*), mis üldiselt tõlgitakse – mitte just täiesti sobivalt – õigeks meditatsiooniks. Ma ei esita praegu selle sanskritikeelse sõna mõningaid lihtsaid tõlkevasteid, vaid nimetan selle tee viimast astet lihtsalt Täiuslikuks Samadhiks ning loodan, et selle loengu käigus saab selgeks, mida see tegelikult tähendab.

Üldiselt võib öelda, et mida kõrgema vaimse arengu tasemega on tegemist, seda vähem on selle kohta midagi öelda. See põhimõte kehtib kogu vaimse elu kohta. Näiteks, paalikeelsetes tekstides võib näha, et Buddha oli palju öelda eetilise käitumise kohta ja et ta käsitles individuaalset käitumist väga üksikasjalikult, samal ajal kui Nirvaana, lõppesmärgi kohta on ta ütelnud väga vähe. Tõepoolest oli tal selle kohta vähe ütelda! Niisiis, kuigi budistlikud tekstid on väga laiaulatuslikud ja käsitlevad suurel hulgal erinevaid teemasid, ei räägi need just palju Nirvaanast. Buddha ei ole just eriti jutukas selle teema juures. Tegelikult, kui temalt küsiti Nirvaana või Virgumise olemuse või Virgunud inimese kogemuste kohta, siis vahel ta lihtsalt vaikus. Maises elus, teadagi, peetakse asju, mille kohta on rohkem rääkida, ka tähtsamateks. Kui mingit küsimust käsitletakse massiteabevahendites pikalt ja põhjalikult, siis arvavad kõik, et see on järelikult väga tähtis asi. Aga vaimses elus on vastupidi. Mida vähem on millegi kohta öelda, seda tähtsam see asi tegelikult on.

Sama põhimõte kehtib ka Kaheksaosalise Tee kohta. Võib öelda palju Täiusliku Kõne, Täiusliku Tegevuse ja Täiusliku Elatusvahendi kohta. Võib ka õige palju rääkida Täiuslikust Pingutusest ja Täiuslikust Teadvustamisest, aga jõudes Täiusliku Samadhi juurde, tundub, et selle kohta on palju vähem öelda. Võib juhtuda, et olles veidi aega rääkinud, tuleb mul otsida varjupaika vaikus. Kui nii läheb, siis seda tuleks mõista kui käsitletava astme tähtsuse rõhutamist, mitte aga vastupidi. Sõna *samadhi*, mis on sama nii paali kui sanskriti keeles, tähendab sõnasõnalt 'kindlalt kinni(s)tunud' või 'püsivaks muutunud seisundit'. Niisugune on selle mõiste esialgne tähendus ja seda on võimalik mõista kahel erineval viisil. Kõigepealt võib seda mõista kui meele kinnitumist ühte kohta – see on *samadhi* vaimse keskendumise tähenduses. Teine tähendus läheb palju sügavamale ja seda võib mõista mitte ainult kui meele, vaid kogu olemuse kinni(s)tumist teatud teadvuse või teadvustamise laadi, see on *samadhi* Virgumise või Budasuse tähenduses.

Theravaada tekstides või paalikeelses kaanonis mõistetakse sõna *samadhi* tavaliselt esimeses tähenduses kui meele keskendumist ehk 'ühte-punkti-suunatust'. Aga mahajaana suutrates kasutatakse sõna *samadhi* sageli teises tähenduses, Ülimale Tõelusele kinnitunud seisundi tähenduses. Antud juhul kasutatakse *samadhi* eelneva seisundi, keskendumise puhul sõna *samatha*, aga selle juures peatume täpsemalt hiljem.

Erinevus nende kahe *samadhi* tähenduse vahel on väga tähtis, ühelt poolt *samadhi*, kui meele keskendumine meditatsioonis ja teiselt poolt *samadhi* kui kogu olemuse Virgumine. Kui Täiuslikku *Samadhi*'t mõistetakse üksnes kui head keskendumisost, saab kogu selle astme tähendus – ja koos sellega ka kogu Öilsa Kaheksaosalise Tee tähendus – täiesti valesi mõistetud. Kahjuks juhtub seda sageli: Täiuslik *Samadhi* tõlgitakse õigeks keskendumiseks ja see tekitab mulje, et kogu vaimne tee, kogu Buddha õpetus, mida kirjeldab Öilis Kaheksaosaline Tee, saavutab haripunkti lihtsalt meele keskendumises – sellises keskendumises, mille võib saavutada peaaegu iga nädal meditatsioonitundi küllastades. Võiks minna veelgi kaugemale ja öelda, et tänapäeval alahinnatakse

ja vähendatakse peaaegu kõiki Kaheksaosalise Tee astmeid, kuna nende tõlgendused on olnud väga kitsad ja piiratud. Sellest on väga kahju, sest see paneb Kaheksaosalise Tee õige piiratud ja halli valgusse, võtab sellelt külgetõmbejõu ning paneb inimesed küsima, kuidas küll Kaheksaosaline Tee võib olla Buddha õpetuse keskne teema. Et hinnata Õilsa Kaheksaosalise Tee tähtsust, on vaja mõista iga selle astme olulisust. Ma loodan, et selle loengusarjaga on mul õnnestunud näidata, et Kaheksaosaline Tee sisaldab endas palju enam, kui mõned nüüdisaegsed tõlgendajad üldse aimatagi oskavad.

Täiuslik *Samadhi* – Kaheksaosalise Tee kulminatsioon – on seega palju enam kui hea keskendumisoskus. Kokkuvõttes esindab Täiuslik *Samadhi* kogu Muutuse Tee haripunkti või vilja. See esindab sellist seisundit, kus olemuse kõik pooled ja tasandid on täielikult ja täiuslikult muutunud. Teiste sõnadega, see on muutuseprotsessi kulminatsioon virgumata seisundist Virgunu seisundini, mis on alguse saanud Täiuslikust Nägemusest ja mis on täiesti ja täiuslikult läbinud olemise kõik küljed. Täiuslik *Samadhi* tähendab, et Täiuslik Nägemus on lõpuks võitnud ja on nüüd ülemvalitsejaks meie olemuse ja teadvuse igal tasandil. Kui Täiuslikku *Samadhi*'t mõistetakse sel kombel, siis saab selgeks ka Õilsa Kaheksaosalise Tee ja sel Teel rändamise tõeline mõte.

SAMATHA, SAMAPATTI, SAMADHI

Kuigi *samadhi* keskendumise tähenduses ja *samadhi* Virgumise tähenduses on päris erinevad asjad ja neid ei maksa omavahel ära segada, on tähtis mõista, et need ei välista teineteist. Võib-olla võiks neid kujutada ühe ja sama kogemuse eri astmetena, kõrgema ja madalama astmena. Võiks ka öelda, et nende kahe erineva *samadhi*, keskendumise ja Virgumise vahele jääb vaheaste, mida mahajaana tekstides tuntakse *samapatti*'na. *Samapatti* tähendab otseses tõlkes 'saavutus' ja sellega märgitakse kõiki neid vaimseid kogemusi, mis leiavad aset keskendumisharjutuste tulemusel, kuid sellegipoolest ei küüni *samadhi*'ni selle

sügavamas tähenduses. Niisiis, meil on kolm mõistet: *samatha* (paali k. *samatha*) ehk keskendumine, *samapatti* ehk saavutused ja *samadhi* täieliku ja lõpliku Virgumise tähenduses. Need kolm mõistet on vaimse kogemuse arengu rida, igaüks neist järgmist sissejuhatav ja ettevalmistav. Uurides neid järgemööda just nagu kasvavalt, jõuame me lähemale *samadhi* olemusele selle sügavamas tähenduses.

SAMATHA

Samatha tähendab sõna-sõnalt rahulikkust, kuigi seda tõlgitakse ka kui 'rahustamine', 'rahumine' või lihtsalt 'rahu'. Me ei eksigi palju, tõlkides seda 'rahu', sest see on sügav meelerahu seisund, mis läbib kogu olemuse. Mõistuse aktiivsus – oma ristlevate ja laialivalgvate mõtetega ning masinlike mõttekäikudega – on kas väga vähene, õrn või puudub üldse. *Samatha* on ka meele täiusliku keskendumise või 'ühte-punkti-suunatuse' seisund, see on psühhofüüsilise olemuse kõikide jõudude ja energiatega ühendamise tulemusel moodustunud ühtne terviklik seisund. Nii vastab *samatha* neljale *dhyana*le ehk neljale teadvuse kõrgemale seisundile, millest rääkisime Täiusliku Pingutuse loengus.

Samatha jaotatakse sageli kolmeks astmeks või tasemeks: keskendumine konkreetsele ehk materiaalsele esemele või asjale; keskendumine selle materiaalse asja vaimsele vastele ning sulamine sellesse vaimsesse vastesse. Kuna sellest on raske aru saada, toon konkreetse näite. Oletame, et võetakse ette Buddha pilt ja alustatakse keskendumisharjutust. Buddha pilt või Buddha kuju on sel juhul konkreetseks esemeks. Istutakse maha ja vaadatakse seda – lihtsalt vaadatakse, mitte ei jõllitata. Seda vaadatakse, pööramata tähelepanu millelegi muule. Välistatakse kõik ülejäänud vaadeldavad esemed ja nägemismuljed, avatud silmadega püsitakse täiesti keskendunult sellel pildil või kujul, lastes selle endasse täiesti ja täielikult, midagi muud märkamata ega teadvustamata.

Teisel astmel suletakse silmad ja nähakse Buddha kuju või pilti niisama selgesti enda ees, nagu seda nähti avatud silmadega. See nõuab loomu-

likult natuke harjutamist ning mõnedel sujub see kergemini kui teistel. Kujund, mida nähakse ka suletud silmadega, on selle materiaalse asja vaimne, meele poolt loodud vaste, ja tähelepanu keskendatakse sellele. Lõpuks ei ole aistinguid ega taju väliskeskkonnast, ollakse täielikult keskendunud sellele vaimsele, meeles asuvale kujundile või pildile.

Kolmandal astmel jätkatakse keskendumist vaimsele kujundile – materiaalse asja vastele meeles – veelgi intensiivsemalt. Niimoodi keskendudes justkui neeldutakse selsse, muututakse sellega üheks. Erinevus subjekti ja objekti vahel lõpuks kaob, keskendutava objektiga sulatakse ühte, samastutakse sellega.

Tõin *samatha* praktiseerimise näiteks keskendumise Buddha pildile või kujule, sest sel puhul võib selgesti näha astmetevahelist erinevust. Aga ka kõikvõimalikud teised keskendumisharjutused algavad keskendumisega materiaalsele asjale, arenevad meeles asuva kujundini ning lõpuks sulavad sellega üheks. Nii kogetakse kõiki neid kolme *samatha* ehk rahulikkuse astet või taset.

SAMAPATTI

Samapatti tähendab otseses tõlkes ‘saavutusi’ ehk keskendumisharjutuste tulemusel saavutatud kogemusi. Kõik, kes praktiseerivad keskendumist ja meditatsiooni, jõuavad lõpuks mingisuguste kogemusteni. Kogemuste liik ja määr sõltuvad palju isiksuse laadist ja kalduvustest ja see ei ole tingimata seotud vaimse arengu tasemega. Vahel arvatakse, et kui omatakse palju niisuguseid kogemusi, ollakse arenenum kui see, kellel on neid olnud vaid üks või kaks või üldsegi mitte, aga asi ei ole nii lihtne.

Tavaliselt on kõige lihtsamaks kogemuste liigiks valguse kogemine. Kui meel muutub üha keskendunumaks, võib näha erinevaid valgusi – tavaliselt kas valget või kollast, vahel ka punast ja rohelist valgust. Kuigi need on suhteliselt haruldased. Sellised kogemused annavad

märku sellest, et meel on keskendunud, et teadvustamise tase on natuke tõusnud ja et on saadud kontakti millegagi, mis on natuke kõrgemal tavapärasest meeleseisundist. Mõned jällegi kuulevad valguse nägemise asemel helisid. Nad võivad kuulda väga sügavaid ja väljapeetud helisid, mantrasarnaseid helisid või koguni sõnu, mis nagu tungiks neist endist esile. Nad võivad kuulda neid sõnu väga selgesti, justnagu räägiks nendega mingi hääl. Inimesed, kes usuvad Jumalat, mõtlevad loomulikult, et nendega räägib Jumal, aga Buddha õpetuse järgi tulevad need helid või hääled meele või teadvuse sügavustest – ning vahel mitte kõige sügavamast sügavusest.

Vahel võib ka juhtuda, et keskendumisharjutuste ajal tuntakse erinevaid lõhnu. Võib tunduda, et tuba, kus istutakse, on täis magusaid lõhnu – jasmiini või roosiõite lõhna – ja vahel võivad neid tunda isegi teised toasviibijad. Ka see on märk, et meel on muutunud tundlikumaks ja puhtamaks ja et on pääsetud kontakti teadvuse kõrgemate tasematega.

Arenedes need kogemused muutuvad. Mul ei ole kavas anda ülevaadet kõikidest neist kogemustest, mis võivad esineda, vaid ma tahaksin mainida mõnd kõige tüüpilisemat, mida tõenäoliselt esineb kõige sagedamini. Enda ees võib äkki näha avanevat erilaadseid maastikke koos mägede ja puudega, mis vahel näivad ulatuvat paljude kilomeetrite taha. Võib näha säravsinist taevast või vilksatavaid geomeetrilisi kujundeid või justnagu kalliskividega kaetud kujundeid või mandala-sarnaseid vorme ja kujusid. Võib näha ka mitmesuguseid teisi erinevaid vorme, nagu nägu või silmi. Kõik need kogemused on päris tavalised selliste inimeste jaoks, kes harjutavad keskendumist ja meditatsiooni isegi vähesel määral. Võib ka midagi muud kogeda: tunda end nii raskeks, et ei ole võimalik üleski tõusta, või nii kergena, et võiks minema hõljuda nagu udusulg. Võib esineda tugevat kuuma- või külmatunnet ja mõnikord võivad neid muutusi tajuda ka teised inimesed.

Mõned, kes on pikka aega mediteerinud ja teinud keskendumisharjutusi – ja sugugi mitte kõik neist, sest see on rohkem temperamendi küsimus – märkavad, et mitte ainult nende taju ei ole muutunud tund-

likumaks, vaid et nad võivad arendada ka mitmesuguseid eriti peeneid tajumisvõimeid. Nad võivad märgata, et saavad aru, mida teised inimesed mõtlevad; nad võivad arendada endas selliseid võimeid, mida Läänes kutsutakse selgeltnägemiseks ja selgeltkuulmiseks. Vastavalt Buddha õpetusele – või tegelikult vastavalt budistlikule kogemusele – arenevad need võimed meditatsiooni ja keskendumisharjutuste tulemusel, kui kogu olemus muutub puhtamaks ja õilsamaks. Aga ma pean uuesti toonitama, et sellised võimed ei arene kõigil. Mõned inimesed võivad ilmselt läbi käia kogu tee – isegi saavutada Nirvaana – ilma et neil oleks arenenud midagi sellistest võimetest.

Samapatti kogemused sisaldavad ka, ja ehk see on veelgi tähtsam, intensiivse rõõmu, õndsuse ja ekstaasi kogemusi ning sõnulseletamatu rahu langemist meie peale, meie ümber, meist läbi. See juhtub tavalisel meditatsiooni ajal, aga võib juhtuda ka muudel aegadel. Ja mis veelgi tähtsam – ja siin hakkab *samapatti* ühte sulama *samadhi*'ga – me võime saada välgatusetaolisi nägemusi: just nagu avaneks äkki vaid hetkeks eesriie ja me näeme asju nii, nagu need on – ja siis taas eesriie sulgub. Aga te olete saanud välgatuse või vilksatuse. Te võite äkki taibata tõde, mida sisaldab ka see õpetus, millest te olete teadlik olnud küll juba tükk aega, aga pole seda tegelikult iial enne mõistnud ega selle sügavusi näinud. See on midagi sellist, millest ollakse lugenud raamatust ja mida arvatakse end teadvat väga hästi. Kui aga saadakse selline välgatusetaoline nägemus Tõest, Tõelusest, taibatakse, et enne seda pole olnud sellest kõige vähematki arusaamist. Mitte nii, et seda mõisteti enne osaliselt või peaaegu, vaid üldsegi mitte. Kui tõepoolest nähakse tõelist välgatusetaolist nägemust, taibatakse, et tõde teati vaid raamatutarkuse-na või kuulujutuna, tegelikult aga ei mõistetud seda üldse.

Kõik kirjeldatud kogemused on *samapatti* kogemused ja nagu nägime, on neid tohutu hulk. Ükski inimene ei koge neid kõiki, aga kõik, kes kulgevad keskendumise ja meditatsiooni teel, kogevad vähemalt mõnda neist.

Ma olen juba öelnud, et tõeline *samadhi* on seisund, mis on kindlalt kinnistunud Virgumises, milles Tõelus on jäänud püsima. Seda seisundit võib käsitleda paljudel eri viisidel. Sageli kirjeldatakse seda negatiivsetes mõistetes, näiteks *asrava*’de hävitamisena. Sõna *asrava* (paali k. *asava*) tähendab mürkide tulva, ühekülgselt kalduvust, meie olemuse vildakust. *Asrava*’sid on kolm. Kõigepealt *kamasrava* (paali k. *kamasava*), himude mürgitulv ehk vildakas kalduvus ihata aistmiskogemusi nende eneste pärast, nende omal tasemel. Teiseks on *bhavasrava* (paali k. *bhavasava*), Tingitud olemise mürgitulv ehk vildakas kalduvus kinni jääda Tingitud olemisse – teiste sõnadega takerdumine mis tahes olemise vormi, välja arvatud Virgumine. Kolmandaks on *avidyasrava* (paali k. *avijjasava*), teadmatuse mürgitulv ehk vildakas kalduvus teadmatusse, vaimse pimeduse ja puuduliku teadvustamise tähenduses. Niisiis, väljendudes negatiivses vormis, tõeline *samadhi* on nende kolme mürgitulva või vildaka kalduvuse täielik puudumine. See on seisund, kus aistmiskogemused ja materiaalsed seigad ei oma mingit tähtsust: seisund, kus puudub soov siduda end ükskõik millise Tingitu olemise viisiga, kus midagi peale Nirvaana või Virgumise ei ärata huvi ja kus pole teadmatuse ehk vaimse pimeduse varju.

Peale esitatud negatiivses vormis kirjelduse on olemas hulk erinevaid positiivseid kirjeldusi. Siiski tuleb hoiduda neid sõna-sõnalt võtmast. Tuleks mõista, et nendega püütakse vahendada midagi sellist, mida sõnadega ei ole võimalik väljendada. Mõnedes tekstides mainitakse kolme *samadhi* rühma selle mõiste kõrgemas tähenduses. See ei tähenda, et need kolm oleksid vastastikku üksteist välistavad seisundid, vaid need nn. kolm *samadhi*’t on rohkem ühe *samadhi* kolm eri külge.

1. Kujutlusteta samadhi

Esimene *samadhi* on tuntud kui kujunditeta või kujutlusteta *samadhi* (paali ja skt. k. *animitta*). See osutab täiuslikule vabanemisele kõikidest

mõtetest ja mõistetest. Kui vaid oskaksime kujutleda seisundit, milles oleme täiesti selgelt teadlik ja teadvustav kõige kõrgemal võimalikul tasemel ilma laialivalgvate mõteteta – kui kujutleksime meele olevat nagu kauni, säravsinise ja selge taeva ilma pilvekübemetagi – siis sellele ehk sarnaneks kujunditeta *samadhi* kogemus. Tavaliselt on meeletaevast täis pilvi: halle, musti, vahel tormipilvi ja vahel ka kullakarva pilvi. *Samadhi* seisund on vaba kõikidest pilvedest, kõikidest mõtetest ja kõikidest mõistetest.

2. *Suunata samadhi*

Teist *samadhi*'t ehk *samadhi* külge tuntakse suunata *samadhi* (skt. k. *apranihita*, paali k. *appanihita*) nime all. Suunata *samadhi* on seisund, milles pole ühtegi suunda, kuhu poole tahetakse minna, selles pole eelistusi. Lihtsalt püsitakse tasakaalus nagu pall, mis lebab täiesti horisontaalsel pinnal ning pole mingit põhjust, miks ta peaks omal vabal tahtel veerema hakkama. Virgunud meel – meel, mis põhineb *samadhi*'l – on selline. Selles pole mingisugust kalduvust ega tõmmet ühessegi suunda, sest selles puudub isiklik ehk egoistlik soov. Seda seisundit on raske kirjeldada, aga võib-olla võiks endale ette kujutada täiuslikku spontaansust ilma mingi sunni või ajendita teha midagi erilist, see võiks ehk lähendada meid sellele seisundile.

3. *Tühjuse samadhi*

Kolmas *samadhi* külg või mõõde on tühjuse *samadhi* ehk *sunyata* (paali k. *sunnata*). *Sunyata* ei tähenda tühjust sõna otseses mõttes. See tähendab Tõelust. *Sunyata-samadhi* on täielik olemise tõelise olemuse taipamine, mida ei saa kirjeldada sõnadega. See ei ole lihtsalt välgatus Täiuslikust Nägemusest, vaid täielik ja täiuslik mõistmine. Tühjuse *samadhi* seostatakse mõnedes tekstides *ekalaksana-samadhi* ehk 'ühe tunnusoone *samadhi*'ga ning seda tuntakse ka samasuse või võrdsuse *samadhi*na. See tähendab kogemust, milles nähakse kõiges ühte tunnusoont. Tavaliselt me näeme, et ühed asjad on head ja teised halvad. Mõned asjad tunduvad

meeldivad ja teised jälle ebameeldivad. Mõned asjad on lähedal, mõned kaugel; mõned minevikus, mõned olevikus ja mõned tulevikus. Niimoodi me omistame asjadele erinevaid omadusi. Aga tühjuse *samadhi*'s nähakse, et kõigel on üks tunnusjoon: kõik on *sunyata*, kõik on ülimalt tõeline ja oma põhiolemuselt üks ja sama. Ei ole põhjust suhtuda erinevatesse asjadesse erinevalt. Omades ühesugust hoiakut kõikide asjade suhtes, võib nautida rahu, rahulikkust, püsivust ja puhkust.

Neil, kes on huvitatud zenist, ja eriti Hui Nengist ja tema tegevusprogrammi tekstist (tuntud Hui Nengi suutra), on ehk huvitav teada, et selles tekstis mainitakse nii ühe tunnusjoone *samadhi*'t kui ka samasuse *samadhi*'t. See viib meid ühe väga tähtsa punktini seoses zen-budismiga. Nagu arvatavasti mäletate, Hui Neng ütles, et *samadhi* ja *prajna* (ehk ülilm tarkus) ei ole erinevad asjad, vaid tegelikult üks ja sama. Ta ütles, et *samadhi* on *prajna* põhiolemus ja *prajna* on *samadhi* funktsioon ning ta illustreerib seda, öeldes, et *samadhi* on nagu lamp ja *prajna* ehk Tarkus on selle lambi valgus.

Samadhi ja *prajna* samasus või vähemalt mittekahesus on väga tähtis Hui Nengi ja üldse kogu zen-koolkonna õpetuses. Mõned läänemaised zeni õppijad peavad seda liiga raskeks ja segadusttekitavaks. Vahel on nad seda isegi moonutanud. Selle põhjuseks on see, et nad mõistavad *samadhi*'t keskendumise tähenduses ja mõtlevad, et Hui Neng samastab selle tarkusega, tehes tema õpetusest mõttetuse, mis viib eksiteele. Hui Nengi *samadhi*, vähemalt mainitud tekstiga seoses, on igatahes *samadhi* selle kõrgemas tähenduses: *samadhi*, mis on samane Öilsa Kaheksaosalise Tee kaheksanda astmega, nii nagu me seda oleme käsitlenud. Teiste sõnadega, selles tekstis tähendab *samadhi* täiuslikku kinnistumist Virgumismeelde. Tegelikult on seda kaunis selgesti selles sustras öeldud. Hui Neng ütleb selgelt ja rõhuga, et 'ühe tunnusjoone *samadhi*'t tõlgendatakse valesti, mõeldes, et see tähendab vaikselt istumist, lubamata endale meelde tulla ainsatki mõtet või kujutlust. Teiste sõnadega, mõeldakse, et see tähendab keskendumist, mille Hui Neng tõlgenduseksena hülgab. Kui see oleks paljas keskendumine, teeks see meist elatud

esemed. Seega tegelikus tähenduses, Hui Nengi tähenduses, Ch'ani või zeni tähenduses – on see midagi hoopis muud.

See ei tähenda, et Hui Nengil oleks midagi meditatsioonis istumise või meele keskendamise vastu. Ta lihtsalt ütleb, et keskendumine ehk *samatha* ei ole *samadhi* täielikus ja kõrgemas mõttes või oma tõelises tähenduses. Keskendumine on vaid keskendumine, selles ei ole seda *samadhi*'t mis tema õpetuse järgi on samane *prajna*'ga. Hui Neng ütleb, et tõeline *samadhi* jääb samaks kõikides olukordades ja tingimustes. See ei ole midagi sellist, mida kogetakse üksnes mediteerimas istudes.

127 Täiuslik
samadhi

Zen kloostrites ja templites õpetatakse ja praktiseeritakse kõiki kolme astet: *samatha*, *samapatti* ja *samadhi* nende kõrgemas tähenduses, aga zen koolkond jagab kahte esimest teiste budismi koolkondadega. Zeni eriline panus seisneb *samadhi* õpetuses selle kõrgemas tähenduses, tähenduses olla kinnistunud Virgumisse ning eriti õpetuses *prajna* ja *samadhi* mittekahesusest.

ÕILIS KAHEKSAOSALINE TEE KUI TERVIKPROTSESS

Nüüd on meil ehk kergem mõista, mida püüame saavutada, järgides Buddha Õilsat Kaheksaosalist Teed. Me püüame saavutada Kõrgema olemise ja teadvuse taset. Me ei püüdle vaid 'õiget keskendumist'. Meie püüdluste eesmärgiks on kogu meie olemuse täielik muutumine, igal tasemel ja igas osas juhindudes Täiuslikust Nägemusest. Nii kaugele kui võime näha, on Täiuslik *Samadhi* kogu evolutsiooniprotsessi haripunkt – inimese Kõrgema Evolutsiooni haripunkt.

Siinjuures tahaksin lisada veel mõned sõnad hoiatuseks või vähemalt selgituseks. Õilis Kaheksaosaline Tee on, nii nagu nimigi ütleb, tee (skt k. *marga*, paali k. *magga*), mis koosneb kaheksast astmest või etapist, ja budistlik vaimne elu seisneb selle tee järgimises. See on tuttav kujundi-keel, mida budismis kogu aeg kasutatakse, aga me peaksime hoiduma

kõne kujundlikkuse liiga sõnasõnalisest tõlgendamisest. Me laseme end sõnadest kergesti eksitada – nähes vaid kujundikeele välispinda. On tõsi, et vaimne elu on teatud mõttes tee järgimine, ühest astmest teise kulgemine. Kuid teisest küljest ei meenuta vaimne elu mitte sugugi teed. Minnes mööda teed, jäävad varasemad astmed selja taha. Kuid vaimse tee puhul ei ole asi nii. Vaimne tee on kumulatiivne protsess, kasvav või kuhjув kulgemine, nagu lumepall, mis kasvab ja suureneb, kui teda mööda lund veeretatakse. Ei juhtu nii, et kõigepealt on meil Täiuslik Nägemus ja siis, kui sellega on lõpule jõutud, unustame selle ning siirdume Täiusliku Tunde juurde jne. See ei ole üldsegi nii, kuigi me arusaadavatel põhjustel niimoodi mõtleme. Vaimne tee on tegelikult kasvu ja laienemise protsess ja selles mõttes me järgime Kaheksaosalise Tee kõiki astmeid kogu aeg.

Kuidas on see võimalik? Oletame, et me kogeme hetkelist välगतust Täiuslikust Nägemusest. See võib juhtuda, kui me parajasti mediteerime või jalutame looduses või kuulame muusikat või koguni kui oleme seisatanud hetkeks liikluse keskel. Ükskõik, kuidas see ka juhtub, aga me kogeme Täiuslikku Nägemust. Midagi avaneb meis ja hetkeks näeme me asju nii, nagu need tegelikult on, hetke jooksul oleme ühenduses millegi Ülimaga – võib-olla koguni Tõelusega. Aga mis siis juhtub? Sellisel momendil mõjutab Täiuslik Nägemus meie tundeid, nii et vähemalt mingilgi määral arendame Täiuslikku Tunnet, teist astet. See tulvab ka meie kõnmesse ja muudab seda, nii et meie kõne muutub rohkem Täiusliku Kõne sarnaseks. Ka meie tegevus saab mõjutatud, vähemalt õrnalt ja kaudselt. Nii muutume me kõiges ja nii see jätkub. Mõnel järgmisel korral – võib-olla nädalate, kuude või aastate pärast – tuleb järgmine Täiusliku Nägemuse hetk ja kogu protsess kordub. Täiuslik Nägemus mõjutab meid veel enam, meie tunded hakkavad üha enam sarnanema Täiuslike Tunnetega, meie kõne muutub Täiuslikuks Kõneks ja niimoodi protsess jätkub.

Selle loengusarja alguses juhtisin ma tähelepanu sellele, et *anga* tähendab liiget, mitte astet või etappi, nii et *arya-astangika-marga* (paali k. *ariya-*

atthangika-magga) on kaheksaliikmeline tee, mitte kaheksast üksteisele järgnevast eraldiseisvast astmest koosnev tee. Vaimne elu sarnaneb rohkem kasvuprotsessiga. See on kui elava asja puhkemine, mitte aga ühelt astmelt teisele minemine või ühelt redelipulgalt teisele ronimine.

Vaime elu on kui puu kasvamine. Kõigepealt on võsu juurdunud maasse ja ühel päeval hakkab sadama vihma, võib-olla päris kõvasti. Vesi imendub juurte kaudu taime, mahl tõuseb üles, levib okstesse ja puu kasvab. Siis tuleb vihmale paus, aga peagi hakkab uuesti sadama ning jälle liigub mahl ja seekord mitte ainult okstesse, vaid tekkima hakkavatesse lehtedesse. Kui mõnda aega ei tule vihma, võib puu väheke kuivada, aga lõpuks ikkagi sajab – võib koguni tulla paduvihma – ja siis ei tõuse mahl ainult okstesse ja lehtedesse, vaid paneb puhkema ka õied. Selline on Kaheksaosalise Tee järgimine. Kõigepealt saame vaimse kogemuse, välgatuse Tõelusest või teiste sõnadega hetkelise Täiusliku Nägemuse. See on nagu vihmasedu. Nii nagu mahl tõuseb ja levib okstes, samamoodi muudab ka Täiuslik Nägemus järk-järgult meie olemuse erinevaid külgi. Muutub tunne, kõne, muutuvad tegevus ja elatusvahend, muutuvad isegi tahe ja teadvustamine. Täiusliku Nägemuse hetke tulemusel muutub teatud määral kogu olemine.

See protsess kordub üha uuesti üha kõrgemal tasemel, kuni lõpuks pole kogu olemuses midagi, mis oleks jäänud muutumata. Meid läbib täielikult Virgumise valgus. See on Täiusliku *Samadhi* seisund, kus kogu olemus ja teadvustamine on muutunud üheks algse Täiusliku Nägemusega, on läbinisti muutunud madalamatest tasanditest kõrgemate tasanditeni. Loomulikult on see Virgumine ehk Budasus. Tee on jõudnud lõpule, saavutanud oma eesmärgi – kogu Kõrgema Evolutsiooni protsess on viidud täiusele.

Seega oleme jõudnud oma kujutletava matkaga lõpule. Ma loodan, et sellest on olnud kasu neile, kes juba on püüdnud mõnda aega seda teed käia, ja ka neile, kes on uustulnukad Buddha õpetuse õppimisel ja praktiseerimisel, ja et see aitab neid järgida Buddha Õilsat Kaheksaosalist Teed mitte ainult kujutluses, vaid ka tegelikkuses.